

VYHODNOCENÍ STANDARDU VEŘEJNÝCH KNIHOVNICKÝCH A INFORMAČNÍCH SLUŽEB V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

2012-2013

MORAVSKOSLEZSKÁ
VĚDECKÁ KNIHOVNA V OSTRAVĚ,
PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE

**HODNOTA KNIHOVEN
JE NEPOROVNATELNĚ VYŠŠÍ
NEŽ CENA NEVĚDOMOSTI NÁRODA.**

(Walter Cronkite, novinář)

Úvod

Tento dokument byl zpracován na základě Metodického pokynu Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb (dále jen VKIS) poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. Toto druhé, novelizované vydání z roku 2011 je také známo pod názvem **Standard pro dobrou knihovnu**.

Materiál je zpracován v rámci úkolů MSVK, oddělení knihovnických služeb, v souladu s ustanovením článku 13, odst. 1 -3 a dále v souladu se Zákonem č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v souladu s § 11, odst. 2).

Plnění Standardu VKIS vychází z materiálů poskytovaných knihovnami v MSK za léta 2012 a 2013. Podklady k tomuto materiálu jsou pravidelně získávány na základě statistického šetření v rámci zákona č. 89/1985 Sb. o státní statistické službě.

Data z tohoto rozboru mohou být použita jako podklad pro **hodnocení knihoven** z hlediska Standardu VKIS, hodnocení knihoven v projektu Benchmarking knihoven a jako základ pro tvorbu koncepcí a další rozvoj knihovnictví v Moravskoslezském kraji.

Vyhodnocování plnění standardu knihovnických služeb
vychází ze statistického šetření
a je obvykle doplněno dílčím průzkumem či analýzou.

(Standard pro dobrou knihovnu).

STANDARD PRO DOBROU KNIHOVNU

Ministerstvo kultury vydalo v roce 2005 Standard veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. V roce 2011 byl tento dokument novelizován a doplněn o další indikátory, prostřednictvím kterých lze hodnotit kvalitu knihovnických služeb.

Pro vzájemné porovnávání knihoven bylo vytvořeno osm velikostních kategorií knihoven. Základním číselným indikátorem je počet obyvatel obce.

Kvalita činnosti knihoven je hodnocena prostřednictvím deseti kritérií (indikátorů), za kterých jsou v knihovnách poskytovány služby uživatelům:

- provozní doba knihovny pro veřejnost,
- tvorba knihovního fondu a informačních zdrojů,
- umístění knihovny v obci,
- plocha knihovny určená pro uživatele,
- studijní místa pro uživatele knihovny,
- přístup k internetu a informačním technologiím,
- webová prezentace knihovny,
- elektronický katalog knihovny na internetu,
- pracovníci knihovny a jejich vzdělávání,
- měření spokojenosti uživatelů knihovny.

Hodnoty indikátorů stanovených standardem VKIS jsou definovány jako **optimální** a jejich dosažení garantuje dobré podmínky pro poskytování služeb uživatelům knihovny. **Doprovodné grafy ukazují počty knihoven, které v daném roce standard naplnily.**

Při hodnocení činnosti knihoven vycházíme ze statistických výkazů knihoven Kult (MK) 12-01, a proto je možné hodnocení pouze sedmi z deseti standardů. V současné době nemáme vhodné nástroje pro hodnocení standardů **umístění knihovny v obci, pracovníci knihovny a jejich vzdělávání a měření spokojenosti uživatelů knihovny.** Hodnocení těchto indikátorů ponecháváme plně v kompetenci konkrétních knihoven.

KATEGORIE OBCÍ (podle počtu obyvatel)								
STANDARD	do 500	501 - 1 000	1 001 - 3 000	3 001 - 5 000	5 001 - 10 000	10 001 - 20 000	20 001 - 40 000	40 001 -
provozní doba knihovny týdně	5 - 10	5 - 15	15 - 23	23 - 28	28 - 40	40 - 45	45 - 50	50 a více
tvorba KF a inf. zdrojů	30 - 45 Kč na 1 obyvatele obce							
umístění knihovny v obci	v centru nebo v blízkosti centra sídelního útvaru, max. 15 minut pěší chůze, zřízení poboček v okrajových částech							
plocha knihovny pro uživatele	prostor umožňující zajištění služeb	60 m ² na 1000 obyvatel obce						
studijní místa	4 - 5	6 - 8	9 - 10	10 - 18	20 - 28	28 - 70	70 - 120	120 a více
přístup k internetu - počet PC	1 - 2	2	2 - 3	3 - 5	5 - 10	10 - 15	15 - 20	20 a více
webová prezentace knihovny	webové stránky zpracované v souladu s pravidly volně přístupného webu							
elektronický katalog	nehodnotí se	elektronický katalog na webu využívaný prostřednictvím dálkového přístupu						
vzdělávání pracovníků	ročně na 1 pracovníka 48 pracovních hodin (zatím není centrálně hodnoceno)							
měření spokojenosti uživatelů	každých 5 let, zvláště pro dospělé uživatele a zvláště pro děti							

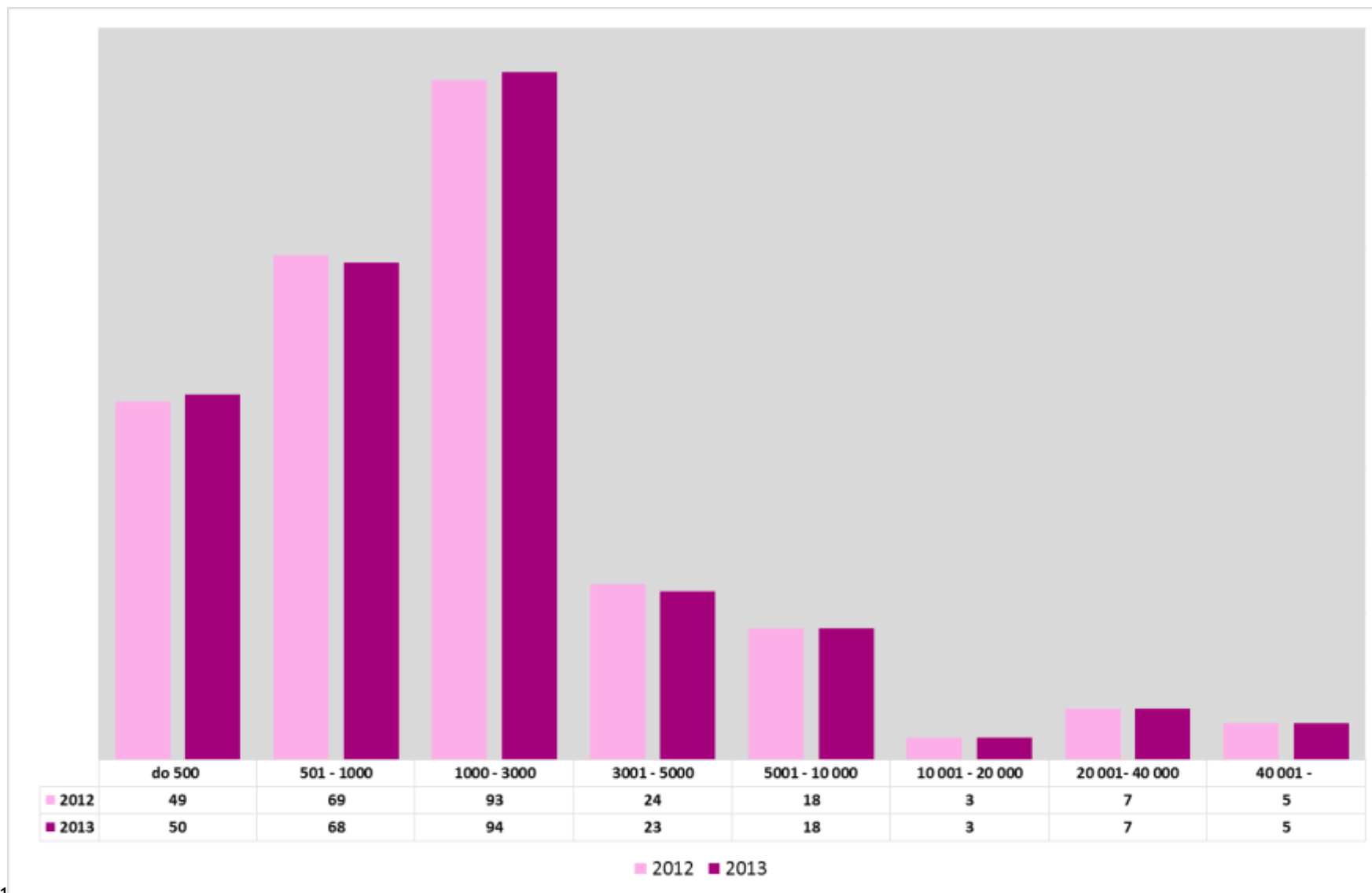
KNIHOVNY V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Počet knihoven v MSK je poměrně stabilizovaný, průběžně dochází k malým změnám (obvykle jde o otevírání či uzavírání místních a městských poboček knihoven).

V roce 2012 v kraji poskytovalo své služby **271 knihoven** (jejich pobočky jsou chápány jako nedílná součást základní knihovny). Následujícího roku poskytovalo tyto služby **270 knihoven**.

v MSK je nejmenší knihovnou poskytující své služby knihovna v obci Malá Štáhle (154 obyvatel), největší obcí je naopak Ostrava poskytující své služby prostřednictvím ústřední knihovny a 26 poboček v místních částech města.

Počty knihoven v letech 2012-2013 podle velikosti obce

PROVOZNÍ DOBA KNIHOVNY PRO VEŘEJNOST

Rozsah provozní doby se v knihovnách různí, a to nejen s ohledem na velikostní kategorii obce, ale především na základě rozhodnutí zřizovatele/provozovatele knihovny.

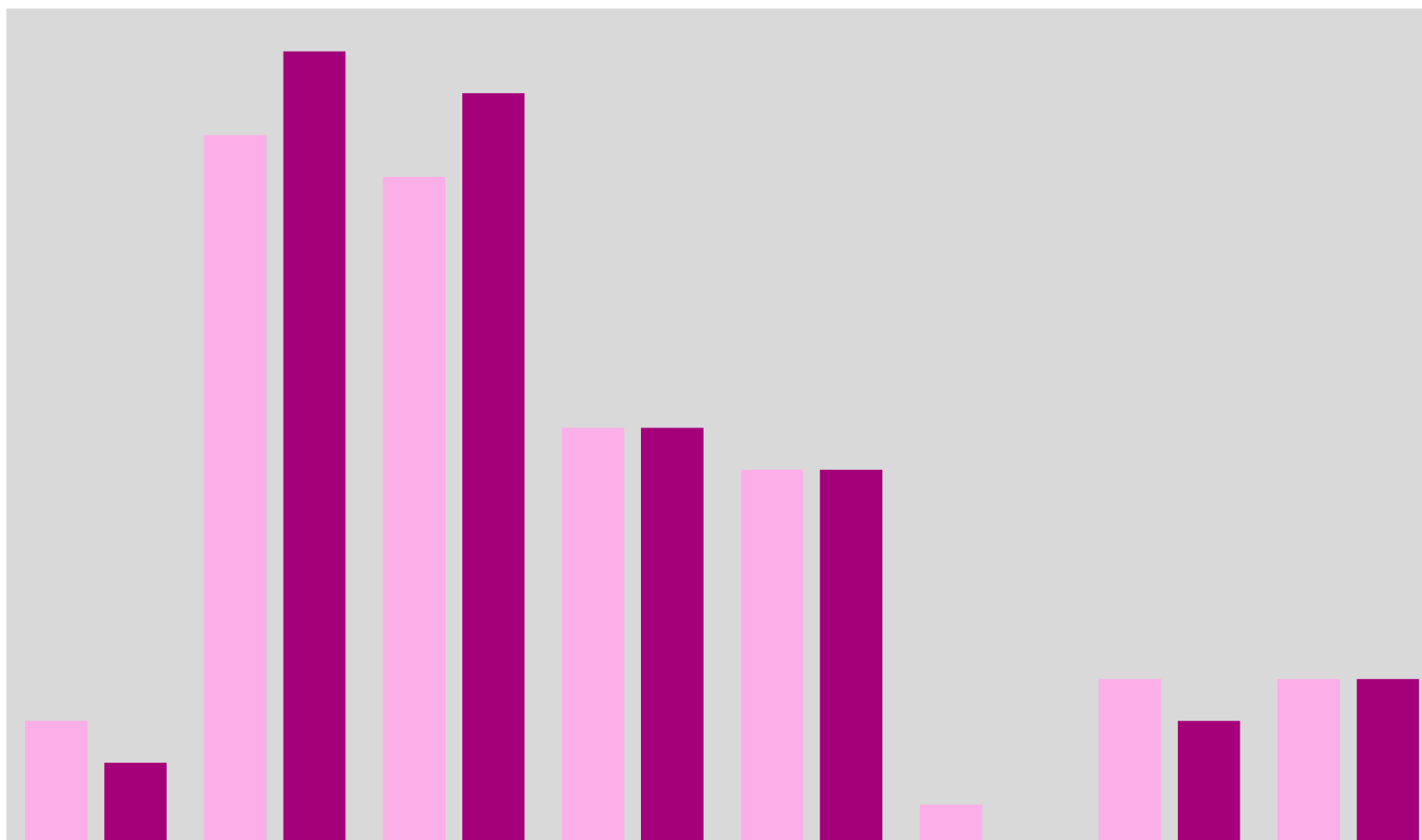
Rozsah provozní doby nemá být totožný s celkovým objemem doby nezbytné pro zajištění služeb a provozu knihovny. Jak uvádí Standard pro dobrou knihovnu, měla by být pracovní doba zaměstnance knihovny v obcích do 1000 obyvatel cca o jednu třetinu delší než je provozní doba knihovny.

U větších knihoven se má **přihlédnout k celkovému rozsahu činnosti knihovny.**

Optimální přístup ke knihovnickým službám vyžaduje, aby knihovna byla otevřena v době maximálně vyhovující těm, kteří žijí, pracují a studují v místě jejího působení.

Tento přístup by měl být rozšířen na udržování telefonického spojení 24 hodin denně nebo zajištění přístupu k webovým stránkám vybraných služeb.

(Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven)

	do 500	501 - 1000	1000 - 3000	3001 - 5000	5001 - 10 000	10001 - 20 000	20001- 40 000	40 001 -
2012	3	17	16	10	9	1	4	4
2013	2	19	18	10	9	0	3	4

2012 2013

Provozní doba pro veřejnost (2012-2013)

TVORBA KNIHOVNÍHO FONDU A INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

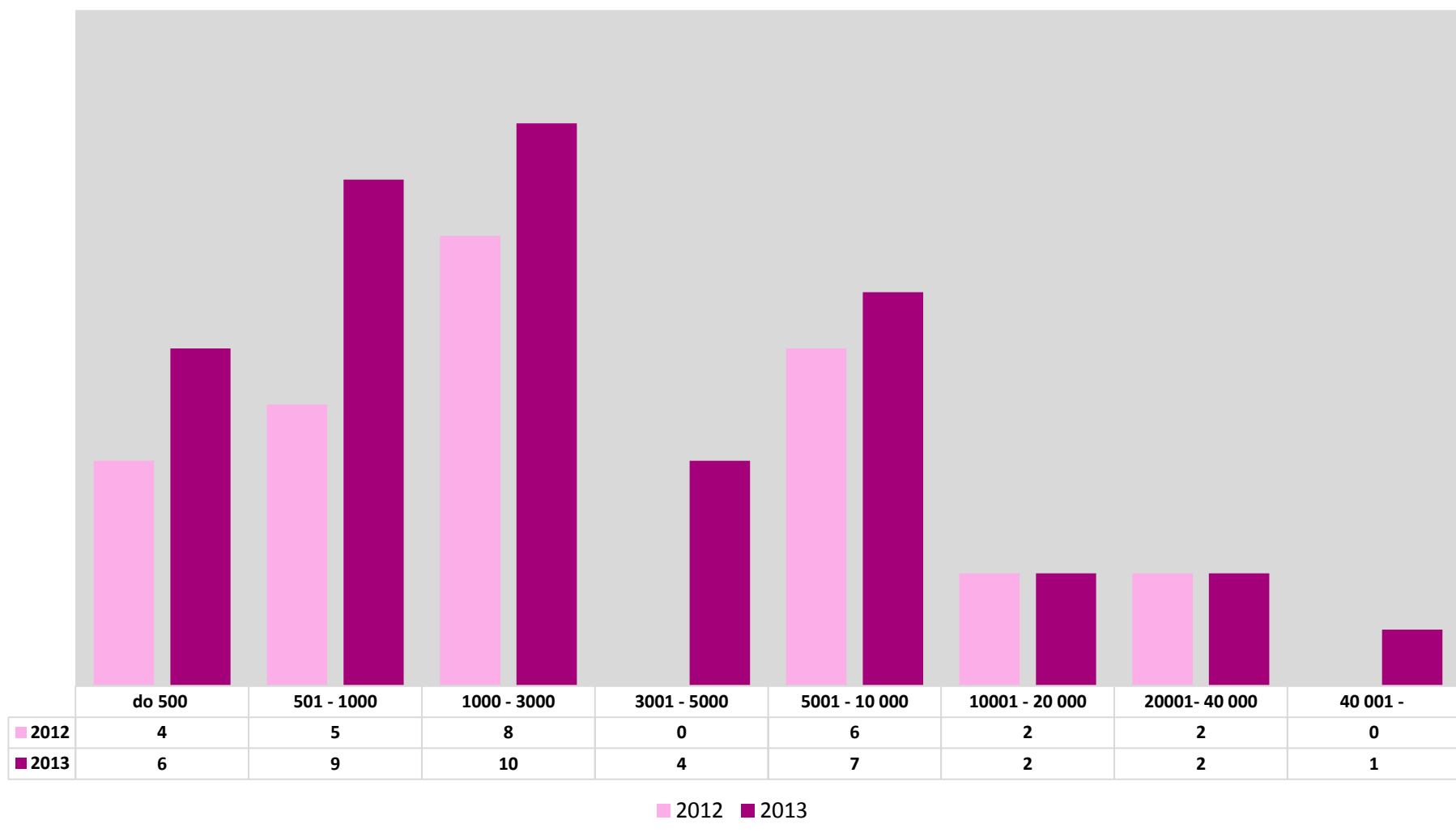
Vytváření knihovního fondu a informačních zdrojů patří k jednomu z **obtížně naplnitelných standardů**. Náklady na knihovní fond jsou v mnohých obcích chápány jako zbytečně veliký výdaj.

Do jisté míry nákup knihovního fondu (či dodávání nových nebo relativně nových dokumentů do knihoven) saturují **regionální funkce**. Díky dobře poskytovaným službám v oblasti výměnných souborů mohou obyvatelé všech obcí Moravskoslezského kraje využít pestrou nabídku knih a dalších dokumentů.

Knihovna musí zpřístupňovat fondy odpovídající zájmům všech věkových vrstev. Knihovní fondy musí obsahovat jak tradiční dokumenty, tak všechny odpovídající druhy moderních informačních médií a technologií.

Základním požadavkem je vysoká kvalita knihovních fondů a jejich souvislost s místními potřebami.

(Manifest IFLA/UNESCO)

Náklady na knihovní fond (2012-2013)

UMÍSTĚNÍ KNIHOVNY V OBCI

Knihovny v MSK jsou obvykle umístěny v centru sídelního útvaru, v budovách obecních úřadů, v místnostech ve školách. Velké knihovny (Knihovna města Ostravy, Městská knihovna Krnov, Městská knihovna Frýdek-Místek, Městská knihovna Vítkov či Regionální knihovna Karviné a mnohé další mají budovu vlastní.

V MSK je mnoho knihoven po rekonstrukci. O této skutečnosti blíže informuje materiál **Knihovny Moravskoslezského kraje v novém.**

Zatím nebyla zpracována oficiální zpráva, která by přesně uváděla umístění všech knihoven v kraji.

Knihovnické služby mají být poskytovány v místě, které je veřejnosti maximálně využíváno, které je centrem života populace.

Je vhodné, když veřejná knihovna může sídlit v budově, kde jsou dostupné i další služby.

(Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven)

PLOCHA KNIHOVNY URČENÁ PRO UŽIVATELE

Jde o další **velmi obtížně naplnitelný standard**. Knihovny se potýkají s nedostatkem místa, velká část fondů větších knihoven je umístěna ve skladech a uživatelům je přístupná pouze prostřednictvím katalogu. Tento fond je méně využíván.

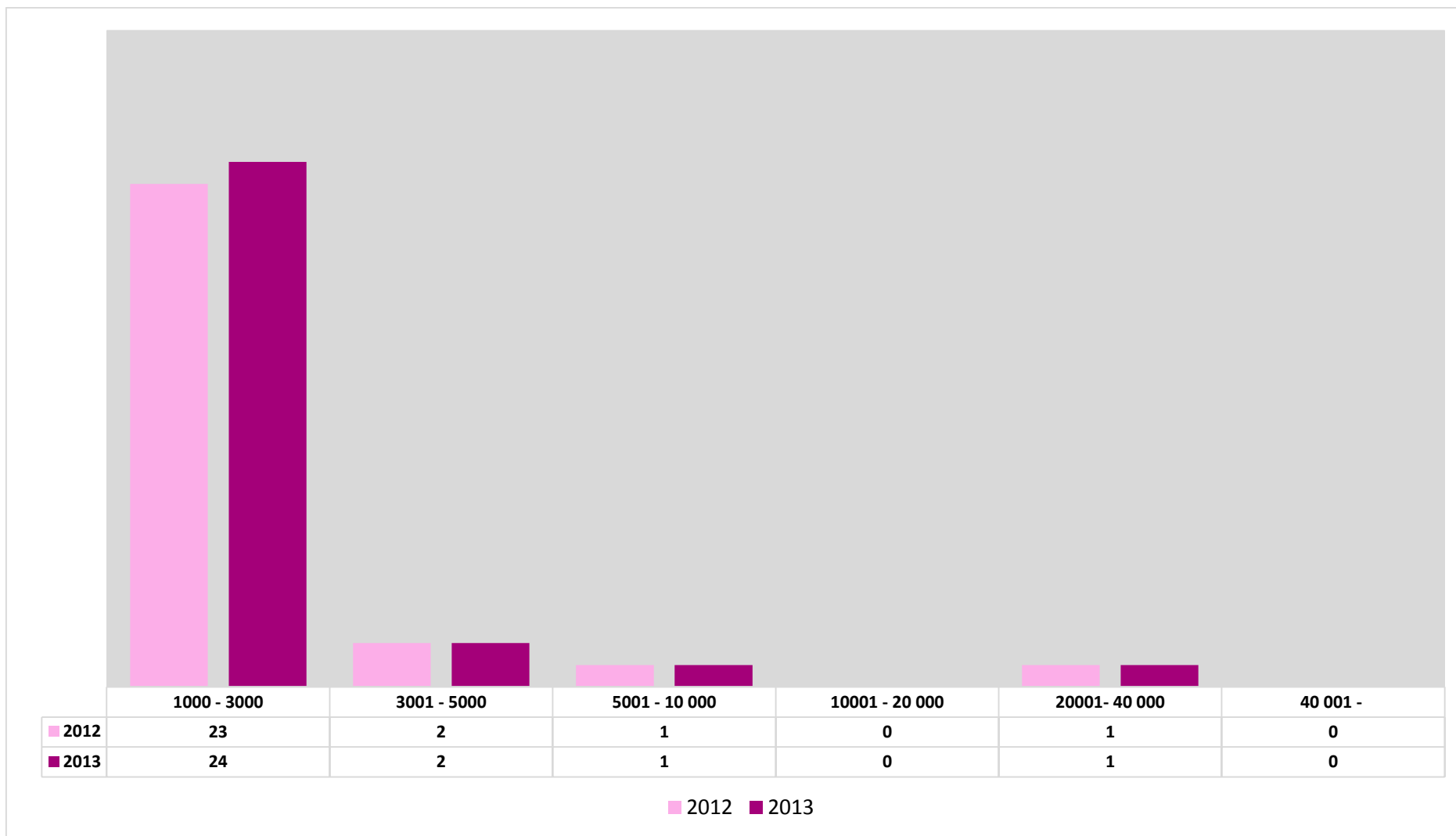
Z větších knihoven tento standard plní např. knihovna v obci Brušperk, Mosty u Jablunkova, Fulnek a také Nový Jičín.

Bohužel i při rekonstrukcích knihoven nebo jejich stěhování do nových prostor není tento standard naplňován.

Knihovna má mít odpovídající prostor, aby mohla v plném rozsahu poskytovat služby v souladu se svým strategickým plánem, místními, oblastními nebo národními standardy či směrnicemi.

Knihovna má mít prostory pro služby dospělým, dětem (včetně kojenců a batolat) a mládeži i pro využívání celou rodinou.

(Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven)

Plocha knihoven pro uživatele (2012-2013)

STUDIJNÍ MÍSTA PRO UŽIVATELE KNIHOVNY

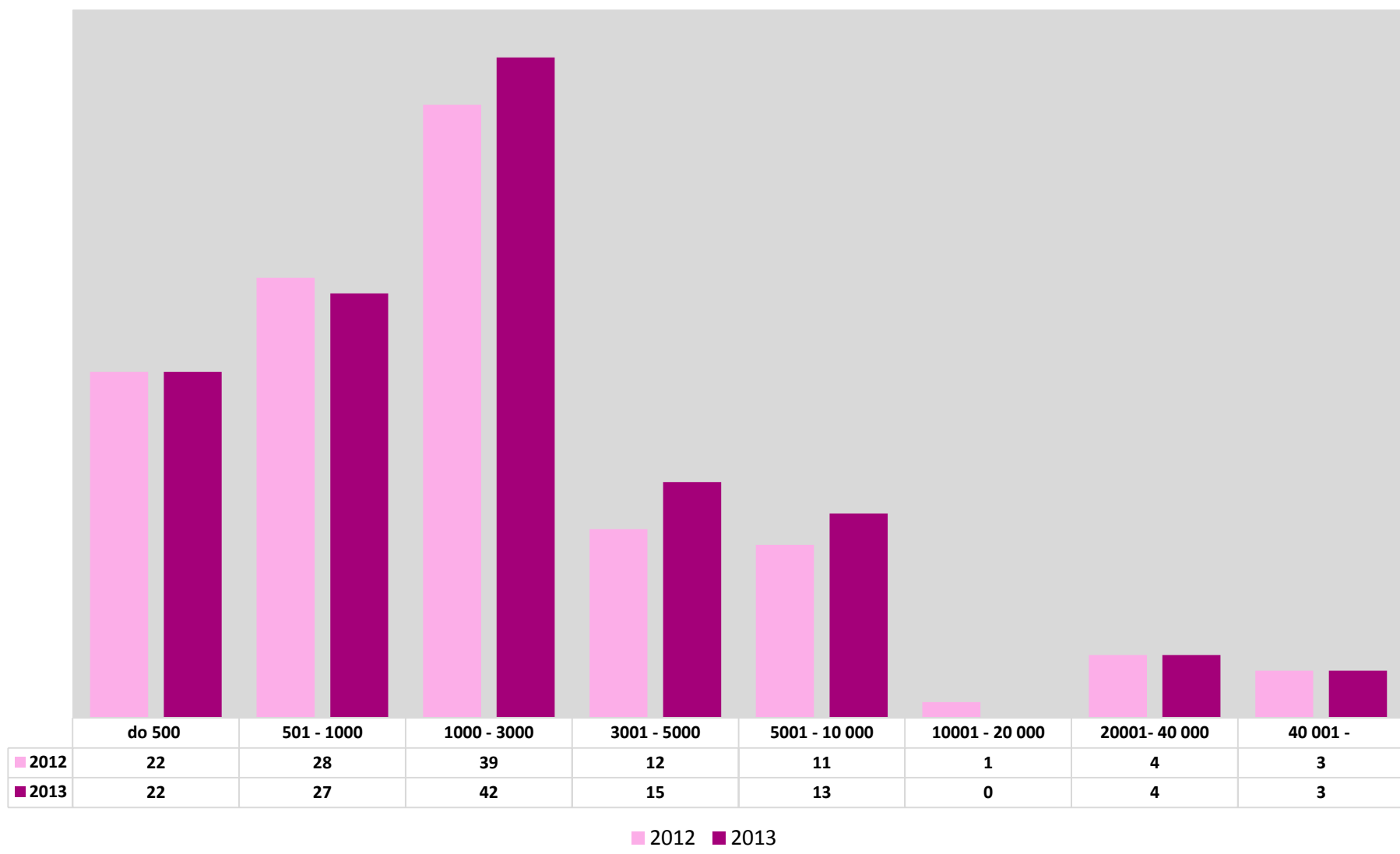
Studijní místa pro uživatele knihovny jsou důležitou součástí dobrých služeb. Jsou mnohdy využívány nejen jako **místo ke studiu**, ale také jako místo ke čtení a trávení volného času v knihovně.

Mnohdy jsou v knihovnách budována i **neformální místa pro posezení, četbu a komunikaci** mezi uživateli, ta ale nejsou zahrnuta do hodnocení. Přesto vytvářejí příjemnou atmosféru knihovny.

Knihovna nabízí studijní místa pro dospělé, děti i mládež, kde mohou uživatelé pracovat s knihovními dokumenty a informačními zdroji, a to individuálně nebo ve skupině.

Tam, kde to místní podmínky umožní, je vhodné vytvářet čítárny, studovny a místa pro soustředěné studium.

(Standard pro dobrou knihovnu)

Studijní místa pro uživatele (2012-2013)

PŘÍSTUP K INTERNETU A INFORMAČNÍM TECHNOLOGIÍM

Dnes již každá veřejná knihovna nabízí přístup k internetu a informačním technologiím. V mnoha místech je v knihovnách k dispozici **wi-fi připojení** (mnohem častěji než jednotlivé zásuvky k přenosným počítačům).

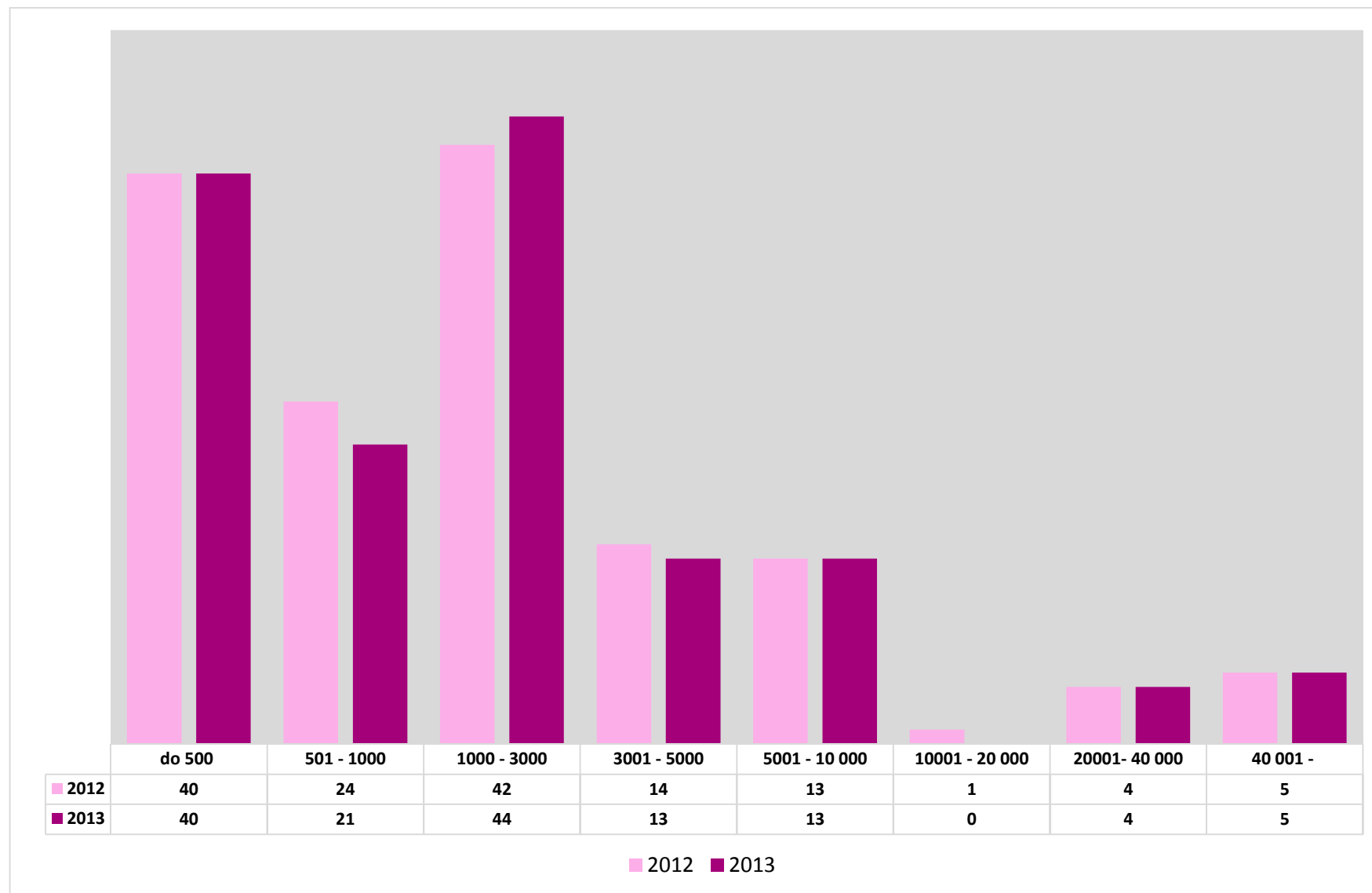
Situace v obnově výpočetní techniky je mnohem složitější, podle standardu je nezbytná **obnova techniky po pěti letech**.

V knihovnách obcí **nad 10 000 obyvatel** má být knihovna vybavena technikou k využití zvukových, zvukově-obrazových a multimediálních dokumentů včetně internetu pro zrakově postižené.

Knihovny a jejich služby jsou základními vstupními branami k internetu. Knihovny nabízejí všem příležitost, radu a pomoc.

Umožňují překonání bariér vzniklých rozdílností zdrojů, technologií a úrovni vzdělání.

(Manifest IFLA o přístupu k internetu)

Přístup k internetu v knihovnách (2012-2013)

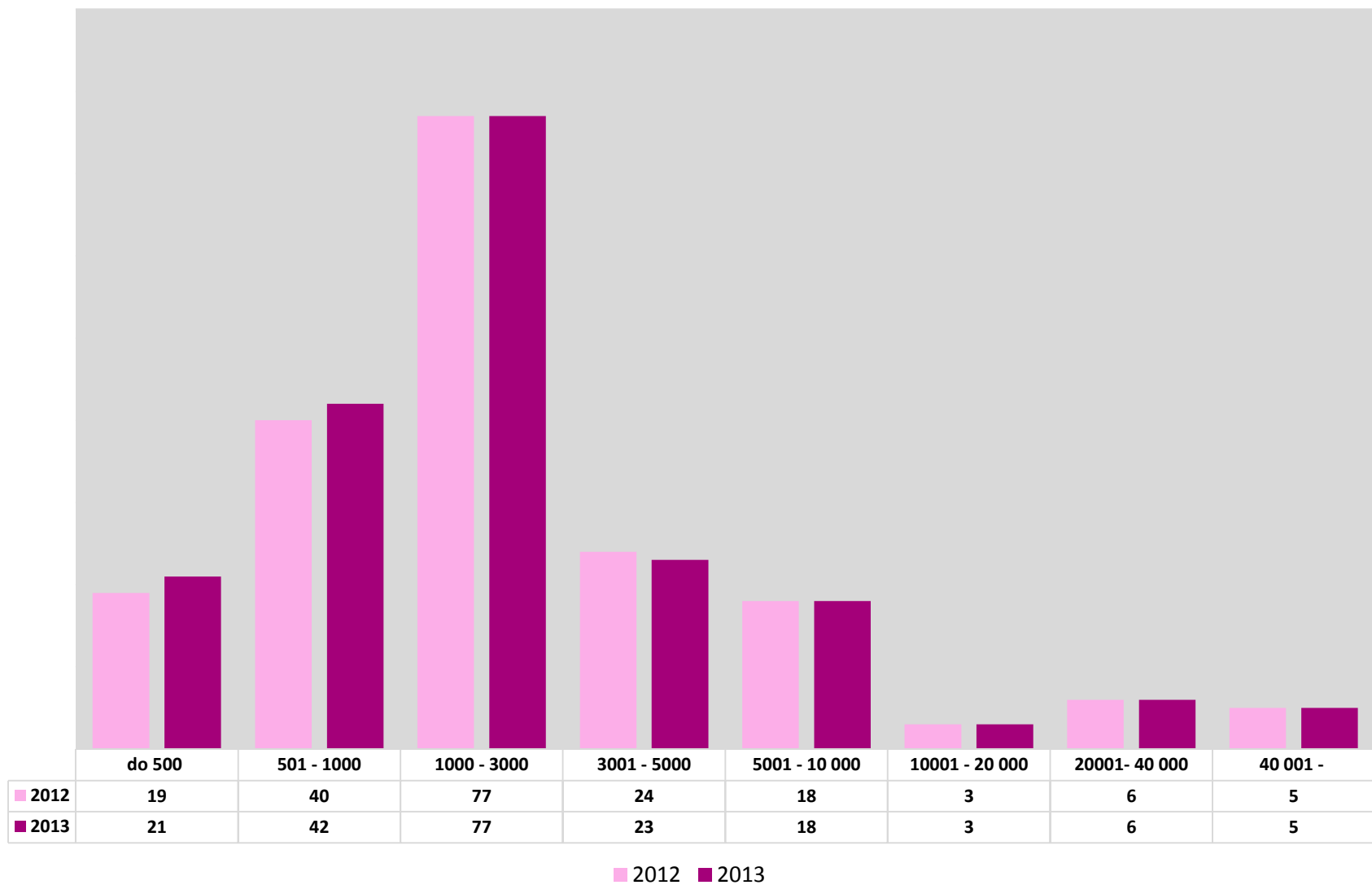
WEBOVÁ PREZENTACE KNIHOVNY

Webová prezentace knihovny je nezbytnou součástí zprostředkování **informací o knihovně a jejích službách**, je to služba přístupná 7 dní v týdnu po 24 hodiny, a proto její obsah musí splňovat náležitosti dané metodickým pokynem.

Má být zpracována v souladu s pravidly tvorby **přístupného webu**.

Knihovna má využívat informační a komunikační technologie (ICT), aby umožnila lidem přístup k množství svých elektronických fondů a služeb z jejich domova, školy nebo pracoviště.

(Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven)

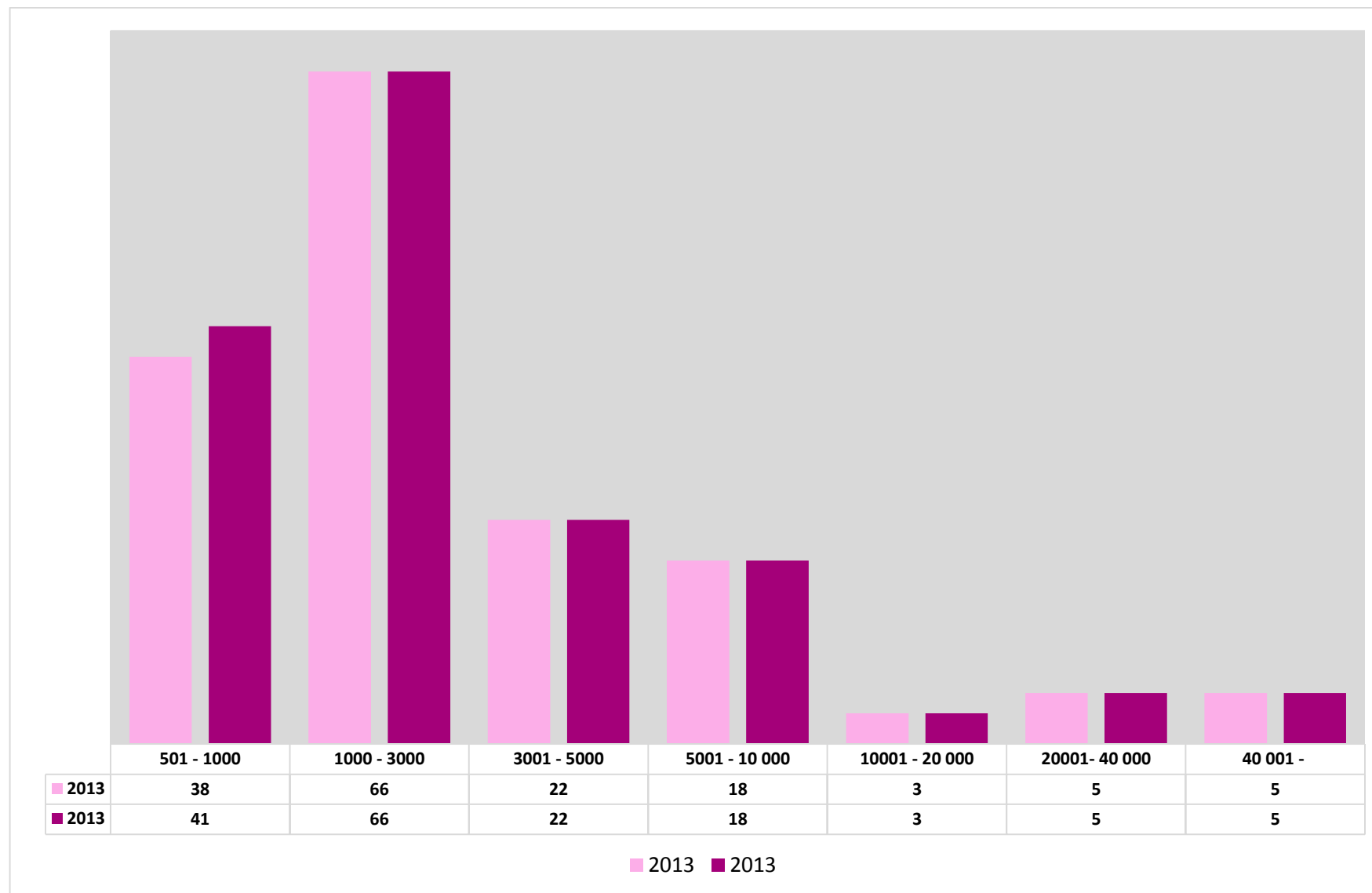
Webové stránky knihoven (2012-2013)

ELEKTRONICKÝ KATALOG KNIHOVNY (OPAC) NA INTERNETU

Stejně jako webová prezentace knihovny je i elektronický katalog službou poskytovanou nepřetržitě a dálkovým přístupem. Tento standard je určen knihovnám v obcích **nad 500 obyvatel**, přesto i knihovny v malých obcích tento katalog svým uživatelům nabízejí. Jde převážně o knihovny s regionálním knihovním systémem.

V rámci výkonu regionálních funkcí je většina dat o knihovním fondu vložena do **souborných katalogů pověřených knihoven**, díky tomu dochází ke zpřesnění evidence fondu a zrychlení jeho revize.

Má-li knihovna katalog na internetu, zlepšuje se její dostupnost pro veřejnost a pro jiné knihovny a zvyšuje se kvalita služeb.
(Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven)

Elektronický katalog knihovny (2012 - 2013)

CELKOVÉ HODNOCENÍ STANDARDŮ

Při celkové sumarizaci dat a hodnocení standardu je zřejmé, že nejčastěji plněným standardem je webová prezentace knihovny, dále OPAC a počty internetových stanic pro uživatele.

Nejobtížněji plnitelným standardem je plocha knihovny pro uživatele, procento obnovy knihovního fondu a tedy i jeho nákup a také jen čtvrtina knihoven naplňuje standard provozní doby pro veřejnost.

STANDARD	2012	2013
provozní doba	23,9	24,3
nákup KF	10,1	15,3
% obnovy KF	4,1	3,7
plocha pro uživatele	10,1	10,5
studijní místa	44,8	47
internet pro uživatele	53,4	52,2
web	71,6	72,8
OPAC	58,6	59,7

Plnění standardu v procentech (2012-2013)

Celkové srovnání plnění standardu VKIS (2012 - 2013)

ZÁVĚR

Standard pro dobrou knihovnu staví **hodnocení knihovny na klasických metodách**, ne všechno o knihovně řekne statistika.

Hodnotu knihoven dnes určují také **interní a externí vztahy, postavení knihovny v místní komunitě**. Pro existenci knihovny je nutná dobrá znalost prostředí, ve kterém knihovna působí. Proto se do popředí hodnocení knihovny dostávají také vztahy k těm, kteří ovlivňují činnost knihovny a jsou činností knihovny ovlivňováni.

Takové osoby, instituce i organizace jsou označovány jako **stakeholders**.

LITERATURA

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY - KNIHOVNICKÝ INSTITUT. *Standard pro dobrou knihovnu: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřízenými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2012, 11 s. ISBN 978-80-7050-616-5. Dostupné z:

http://knihovnam.nkp.cz/docs/bench/Standard_pro_dobrou.pdf

Knihovny Moravskoslezského kraje v novém. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2013, 72 s. ISBN 978-80-87503-39-3. Dostupné z:

<https://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/assets/.../knihovny.pdf>

OBSAH

Úvod.....	2
Standard pro dobrou knihovnu	3
Knihovny v Moravskoslezském kraji	5
Provozní doba knihovny pro veřejnost	7
Tvorba knihovního fondu a informačních zdrojů	9
Umístění knihovny v obci.....	11
Plocha knihovny určená pro uživatele	12
Studijní místa pro uživatele knihovny	14
Přístup k internetu a informačním technologiím.....	16
Webová prezentace knihovny	18
Elektronický katalog knihovny (OPAC) na internetu.....	20
Celkové hodnocení standardů.....	22
Závěr	24
Literatura	25

VYHODNOCENÍ STANDARDU VEŘEJNÝCH KNIHOVNICKÝCH A INFORMAČNÍCH SLUŽEB V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

2012-2013

Zpracovala	Marie Šedá
Fotografie	Marie Šedá
Vydavatel	Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace
Místo a rok vydání	Ostrava, 2014 neprodejné